



Article Arrival : 13/02/2020
Related Date : 30/04/2020
Published : 30.04.2020



Doi Number  <http://dx.doi.org/10.26449/sssj.2283>

Reference  Karakuş, A. (2020). "2001 Makedonya İç Çatışmasında Savaş Hukuku İhlalleri", International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:6, Issue: 61; pp:1791-1802.

2001 MAKEDONYA İÇ ÇATIŞMASINDA SAVAŞ HUKUKU İHLALLERİ

The Law Of War Violations Of The 2001 Macedonia Internal Conflict

Arş. Gör. Aykut KARAKUŞ

Beykent Üniversitesi, İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE

ORCID ID: 0000-0002-4053-2074

ÖZET

Kosova'da meydana gelen gelişmelerin tetiklemesi, Arnavutların daha fazla hak iddiası, bu gelişmelere Makedon hükümetinin önlem almaması ve bir yatıştırma politikasının belirlenememesi nedeniyle 2001 yılında, Makedonya'da etnik gruplar arasındaki öfke büyümüştür. Artan öfke daha sonra çatışmalara dönüşmüştür. Nitekim çatışmalar sırasında Makedonya silahlı kuvvetlerinin dikkatsizliğinden veya kasıtlı eylemlerinden dolayı kültürel varlıklar zarar görmüş ve tahrip edilmiştir. Bu bağlamda sadece NLA değil, Makedonya da savaş hukuku ihlallerinde bulunmuştur. İnceleme sırasında ise uluslararası nitelikte olmayan bir çatışma özelliği taşıyan 2001 Makedonya krizi, olaylar üzerinden incelenecek ve 1977 Ek II No'lu Protokol'de yapılan düzenlemelerden yararlanılacaktır. 2001 Makedonya krizinin, tarihsel, politik, siyasi, sosyolojik nedenleri Türkçe literatürde incelendiği bilinmektedir. Fakat Makedonya'da meydana gelen çatışmaların, hukuki boyutu Türkçe literatürde yer almadığı, savaş hukuku ihlalleri bağlamında incelenmediği saptanmıştır. Bu nedenle yabancı literatürden, yabancı gazetelerden, ICTY raporlarından da faydalanılarak kriz sürecinde yaşanmış olan savaş hukuku ihlalleri her iki çatışan taraf ölçeğinde ortaya koyulacaktır.

Çalışmada NLA'nın self determinasyon iddialarının meşru olup olmadığı kritiği yapılacak, ardından ayırt etme, gereksiz acıya sebebiyet vermeme, orantılılık ve askeri gereklilik ilkeleri bağlamında savaş hukuku ihlalleri saptanacaktır.

Anahtar kelimeler: Silahlı Çatışmalar Hukuku, NLA, Savaş Hukuku İhlalleri, 2001 Makedon İç Çatışması, Self Determinasyon

ABSTRACT

In 2001, loathing among ethnic groups grew in Macedonia due to triggering of developments in Kosovo, claims of Albanians more warrant and the Macedonia government's failure to take action against these developments and a conciliation policy. Afterwards increasing loathing turned to conflicts. As a matter of fact, cultural assets have been damaged and destroyed due to carelessness or deliberate actions of Macedonian armed forces during the conflicts. In this context, not only the NLA, but also Macedonia has violated the law of war. During the examination the 2001 Macedonia crisis, which is a non-international conflict, is analyzed based on case studies, and the regulations in the 1977 App. II Protocol are made use of. It is known that the historic, politic, diplomatic and sociologic reasons of the 2001 Macedonia crisis were explored in the Turkish literature. However, it was noted that the legal perspective of the conflict in Macedonia and the law of war violations were not examined in the Turkish literature. Thus, the law of war violations of both contending parties are revealed through the use of international literature, international newspapers and ICTY reports.

The current study not only reviews whether NLA's claims of self-determination were legal, but also ascertains the law of war violations based on the principles of discernment, necessity of military, not causing unjustifiable pain and proportionality.

Key Words: Law of armed conflict, NLA, Law of war violations, 2001 Macedonia internal conflict, Self-Determination

1. GİRİŞ

Makedonya Vardar, Struma ve Meriç nehir havzaları çevresinde, Kuzeyde Şar Dağları, Doğuda Rodop Dağları, Güneyde Selanik, Batıda Öhri ve Prespa Gölleriyle çevrelenen 67.000 km² alanı kaplamaktadır (Bağbaşıoğlu, 2018:166-167). Bu minvalde Makedonya önemli ve stratejik bir lokasyona sahip olduğu için, birçok imparatorluğun ve devletin yönetimi altına girmiştir. Bunun bir sonucu olarak tarih boyunca Makedonya birçok kültürden etkilenmiş ve değişik isimler altında tanınmıştır (Kaya, 2008: 4). Öyleki uluslararası ilişkiler disiplinde bu karmaşık etnik yapıyı tanımlamak için "Makedon salatası" söylemi kullanılmıştır.

Makedonya, 1371 yılından 1913 II. Balkan savaşına kadar Osmanlı egemenliği altında kalmıştır. 1918 yılından itibaren Sırp-Sloven-Hırvat Krallığı, 1945'ten 1990 yılına kadar Yugoslavya devleti içinde,

Sırpaların egemen olduğu yönetimler altında ikame olmuşlardır. Özellikle Tito'nun ölümü sonrasında Sırpaların, Büyük Sırbistan politikalarını çok sert bir şekilde uyguladığı görülmektedir (Okur, 2012: 35). Tito Yugoslavya'sında diğer cumhuriyetler ile barış içinde yaşamalarına rağmen, Daha sonra Tito'nun 1980'de ölümüyle beraber başlayan etnik ayrışma 1988 Kosova ayaklanması ile beraber hızlanmış, ancak 1990 yılında Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlık kararıyla çatışmalara dönüşmüştür. 17 Eylül 1991'de Makedonya, diğer cumhuriyetler ile kıyaslandığında daha barışçıl bir şekilde bağımsız olmuştur.

Makedonya'nın bağımsızlığından sonra, 1994'te yapılan ilk nüfus sayımında 2.075.196 olan toplam nüfusun %25,17'si Arnavut, %64,18'i Makedon, %0,48'i Ulah, %3,85'i Türk, %1,78'i Sırp, %2,66'sı Roman, %1,04'ü diğer etnik gruplardan oluşmaktaydı (Bozkurt, 2010: 61). 2002 yılı sayımında ise; Makedonlar 1.297.981 kişi ile %64,17, Arnavutlar (Müslümanlar dâhil) 509,083 kişi ile %25,17, Türkler 77,959 kişi ile % 3,85, Rumlar 53,879 kişi ile %2,66, Sırpalar 35,939 kişi ile %1,78'lik kesimi oluşturmaktadır (İşyar ve Ahmed, 2005: 218-219).

Bölgede yaşanan çatışmaların temelinde Makedonlar ve azınlık olarak kabul edilen etnikler arasındaki anlaşmazlıklar yatmaktadır. Nitekim Makedonya bağımsız olduktan hemen sonra çatışma potansiyelinin yüksek nedeniyle uluslararası toplumun girişimi ile bölgeye barışı koruma kuvvetleri sevk edilmiştir. Bu minvalde BMGK (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi), Mart 1995'te bölgeye 983 sayılı kararıyla UNPREDEP, 1999 Kosova krizinden sonra NATO'nun Allied Harmony kuvveti bölgeye sevk edilmiştir. 2003 yılında ise AB (Avrupa Birliği), NATO Allied Harmony görev gücünden barışı koruma misyonunu alarak Concordia barışı koruma operasyonunu başlatmıştır. Daha sonra 2006 yılında bu misyon Proxima'ya devredilmiştir (CFSP Annual Report, 2009).

Makedonya bölgesinde yaşanan çatışmalar ise, Kosova krizi sırasında ve sonrasında Arnavutların oluşturduğu gruplar ile Tetova bölgesinde Makedonlar arasında yaşanmıştır. Daha sonra çatışma, savaş boyutuna ulaşmadan uluslararası toplumun girişimiyle önlenmiş ve 2001 yılında Öhri çerçeve anlaşması imzalanmıştır.

Bu çalışmanın amacı 2001 yılında Makedonya da yaşanan çatışmalarda: çatışan tarafların hukuki statüsünü silahlı çatışmalar hukuku minvalinde incelemek, çatışmanın bir uluslararası çatışma mı? veyahut uluslararası olmayan bir çatışma mı? Olduğunu saptamak, çatışmalar esnasında yaşanan olaylarda savaş hukuku ihlallerinin varlığının olup olmadığı? Tartışmasını sonuca bağlamaktır. Bu incelemeler sırasında ise 1977 Tarihli I ve II No'lu Ek Protokol ve 1949 Cenevre Sözleşmesinden faydalanılacaktır.

2. ÇATIŞMALARIN BAŞLANGICI

Makedonya'da meydana gelen çatışmaları anlamak için, öncelikle Kosova'da meydana gelen krizi ve sonucunu anlamak gerekecektir. Bu nedenle bu başlık altında önce Kosova krizi, ardından çatışmaların Makedonya'ya yayılması açıklanacaktır.

Yugoslavya; Makedonya, Bosna Hersek, Hırvatistan, Karadağ, Slovenya, Sırbistan, cumhuriyetlerinden oluşan federatif bir yapıya sahipti. Bu Cumhuriyetlere ek olarak 1974'den sonra kuzeyde Voyvodina, güneyde Kosova etnik oluşumu nedeniyle 2 otonom bölgeye ayrılmıştır. 1971 yılında federasyon anayasasında Voyvodina'da yaşayan Macarlar, Hırvat ve Sırpardan sayıca fazla olmasına rağmen ulusal azınlık olarak kabul edilmişlerdir. Aynı şekilde Kosova'da Arnavutlar, Makedon ve Sırpardan fazla olmasına rağmen azınlık olarak tanınmıştır. 1974 anayasası ile nüfusunun %83'ü Arnavut olan Kosova, daha sonra Voyvodina kendine ait özerk bir statüye kavuşturulmuştur. Bunlardan daha önemlisi bu özerk yapılara, kendilerine ait polis, mahkeme yapılarını kurma yetkisi verilmiştir. İlk ayrılıkçı hareketin ise 1981'de tam teşekküllü bir cumhuriyet statüsü içeren talepler ile Kosova'da ortaya çıktığı görülür. 1987 yılında krizin başlayacağı sinyali Miloseviç'in Kosova ziyaretinde "artık hiç kimse Sırplarla savaşılmayacak" sözüyle verilmiştir. Nitekim Miloseviç, 1974 yılında özerklik verilen illerin statüsüne son verileceğini açıklamış ve 1988-89'da federal ordunun tanklarını Kosova'ya sokmuştur (Osmanoğlu, 2000: 15-22). Kosova bağımsızlık mücadelesinin başladığı 1999'a kadar Sırbistan hâkimiyeti altında kalmıştır.

Sırp saldırıları ve toplu katliamları Eylül 1998'de başlamış, buna tepki olarak Kosovalı Arnavutların kurduğu UÇK (Kosova Kurtuluş Ordusu, KKO) bağımsızlık mücadelesini başlatmıştır. Bunun üzerine 24 Mart 1999'da NATO müdahalesi ve bombardmanı başlamıştır (Savaş, 2001:107). 2 Nisan 1999'da çatışmalar sonucunda ilk mülteci dalgasıyla 45 bin Kosovalı Arnavut Makedonya'ya kaçmak zorunda kalmıştır (Bağbaşıoğlu, 2018: 169). Bu sayı daha sonra artarak 360 bin kişiye ulaşmıştır. BM, 1244 sayılı kararıyla 10 Haziran 1999'da Kosova'da geçici bir yönetim kurulması ve özerk kurumların oluşturulması

kararını almıştır (Çakır ve Emiroğlu, 2016: 673). Bu süreç Kosova'nın bağımsız bir devlet statüsü kazanması için önemli bir basamak olarak kabul edilir.

Silahların geleneksel olarak Makedon toplumunda önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Geçmişte, sahip olunan kişisel silahlar etnik sınırlar boyunca pratik ve sosyo-kültürel amaçlara hizmet etmiştir (Grillot vd. 2004: 4). Bu görüşten yola çıkarak, Sırp ve Kosovalılar arasındaki çatışmalar sırasında soydaşlarına destek veren Makedonya Arnavutları, Kosova'ya silah yardımı ve lojistik destekte buldukları görülmektedir. Fakat bu destekler ile beraber Kosova sınırına yakın bölgelerde silah ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi yasadışı faaliyetlerin başlaması, Makedon hükümetini rahatsız etmiş ve önlem almak zorunda kalmıştır. Makedonya, Uluslararası topluma Arnavutların çatışmaları tırmandırmak istediği şeklinde uyarılarda bulunmuştur (Rosulek, 2001: 51).

Arnavutlar ve Makedonlar arasındaki nüfus oranları üzerine olan anlaşmazlıklar, Arnavutların kamu kurumlarında nüfusları oranında istihdam edilmemesi, izinsiz Arnavutça eğitim veren bir üniversitenin kurulması, hukuksal ve kaynakların paylaşımında etnik gruplar arasındaki dengesizlik gibi sorunlar Makedonya'da çatışma dinamiğini artırmıştır (Soğangöz, 2007:127-128). Aynı zamanda Arnavutlar, kurucu ana unsur (constitutive people) statüsünde olmaları gerektiğini düşüncesiyle, medya ve eğitim gibi alanlarda ana dillerinin (Arnavutça) kullanımının genişletilmesi ve idari düzeyde kullanılmasını talep etmişlerdir. Dahası Arnavutların, Makedon yönetiminden topraksal otonomi talepleri de bulunmaktadır (Özçelik, 2011:54).

Şubat 2001 tarihinde Yugoslavya Başbakanı Vojislav Kostinica, Yugoslavya ve Makedonya arasında 1991'den beri imzalanması gündemde olan sınır anlaşmasını gündeme getirmiş, bu anlaşmanın imzalanacağını haber alan Kosova kurtuluş ordusu Makedonya'ya saldırı girişiminde bulunmuştur (İşyar ve Ahmet, 2005: 225). Arnavut Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun (NLA)¹ Siyasi lideri ve genel komutanı olan Ali Ahmeti, Kuzey Makedonya'daki geniş alanlarda hâkimiyet kurup, ülkenin anayasasında önemli değişiklikler vaat ederek eylemlerini başlatmıştır (The Guardian, 2001). Bu saldırının temelinde özellikle Tetovo'da izinsiz kurulan Arnavut Üniversitesi ve Arnavutların 1993'te İlirida bölgesinin özerkliği istemesi etkili olmuştur (Mandacı, 2008:47).

Arnavutlar için temsil ve sivil hak taleplerinde bulunan Arnavut Ulusal Kurtuluş Ordusu'na (NLA) 2001 ortalarında Kosova savaşına katılan Arnavutlar da katılım göstermişler ve bölgesel kurtuluş söylemleri ile çatışmaları körüklemiştir (Gülboy, 2012: 6). 21 Ocak 2001 itibari ile NLA'nın düzenlediği saldırılar sonucunda 5 Makedon güvenlik görevlisi hayatını kaybetmiştir (EuroNews, 2015).

Kalkandelen (Tetova) merkezli çatışmalar 27 Nisan 2001 itibariyle artmaya başlamıştır. Şehirde Makedon polisi, iki Arnavut'u militan olduğu iddiası ile durdurmuş, kişilerin el bombası çıkarması üzerine bu iki şahıs öldürmüştür. Akabinde öldürülen kişilerin sivil olduklarının anlaşılmasıyla beraber tansiyon yükselmiştir (İşyar ve Ahmet, 2005: 226). Misilleme olarak militanlar ise Verçe köyünde bir askeri araca saldırı düzenlemiş ve 16 Makedon askeri personelini öldürmüştür. Arnavut militanlar, Kalkandelen çevresindeki 10 kadar köyü kuşatmış bunun üzerine Makedon güçleri, 25 Mart'ta militanları bölgeden çıkarmayı başarmıştır. Ancak çatışmalar doğuya kaymaya başlamış ve 8 Makedon askerinin daha öldürülmesi ile sonuçlanmıştır (Refworld, 2004).

Makedon ordusu, 3 Mayıs'ta Kumanova bölgesinde operasyon düzenlemiş 10 gün süren bu bombardıman, militanları bölgeden çıkarmaya yetmemiştir. 8 Haziran'da NLA, Araçinova'nın kontrolünü ele geçirmesi ile Makedon ordusu 22 Haziranda Araçinova'ya yönelik operasyon başlatmış, sonrasında Javier Solana'nın (AB Konseyi Genel Sekreteri) girişimi ile Araçinova'da ateşkes sağlanmıştır. 4 Temmuz'da ABD'nin Makedonya özel temsilcisi James'in de girişimiyle, Arnavut ve Makedon liderler arasında anayasal reform müzakereleri başlamıştır. Fakat müzakerelere rağmen militanlar 9 Temmuz'da Üsküp'te saldırı düzenlemiş, döşenen mayınlar sonucunda AB barışı koruma gücü askerlerinden 3 kişi hayatını kaybetmiştir. NLA mensupları barış görüşmeleri devam ederken, ağustos ayında kurduğu pusuda 10 Makedon askeri daha öldürmüştür. Bu olaydan 2 gün sonra başkent Üsküp yakınlarında askeri bir aracın mayına çarpması sonucu 7 Makedon askeri daha öldürülmüştür (Hürriyet, 2001).

¹ UÇK, Makedonya'da ki faaliyetlerini NLA adı altında devam ettirmektedir. Ayrıca UÇK ve NLA aynı etnik kökene (Arnavut) sahiptir. UÇK, Sırbistan'a karşı Kosova'nın tam bağımsızlığı için mücadele etmektedir. UÇK'ya bu mücadele sırasında Makedon Arnavutlarının da katılım sağladıkları görülmektedir.

3. ÇATIŞAN TARAFLARIN SİLAHLI ÇATIŞMALAR HUKUKUNA GÖRE STATÜSÜ

Öncelikli olarak çatışmanın meydana gelmesi, ilerlemesi ve gelişim safhası kronolojik olarak yukarıdaki başlık altında incelendi. Çatışma taraflarından birinin Makedon devleti olduğu görüldü. Fakat diğer çatışma grubunu oluşturan Arnavut ağırlıklı NLA mensuplarının statüsü nedir? Savaşanlar mıdır? Terörist midir? yoksa gerilla mıdır? Sorularının cevabı ise bu başlık altında açıklanmaya çalışılacaktır.

Savaşan olmak neden önemlidir? Çünkü savaşan olmanın bazı imtiyazlı sonuçları vardır. Bunlardan bir tanesi ise savaş esiri olabilmeleridir. Silahlı çatışmalara katılma hakkı, savaşanın savaşa katılmasından dolayı cezalandırılmamasını ima eder. Yani, mala zarar verilmesi, adam öldürme gibi normalde suç olan fiilleri savaş zamanında işleyen savaşanlar bunlardan dolayı cezai yaptırımla karşılaşmazlar (Ertuğrul, 2017: 19). Ancak bu savaşanları eylemlerinde tamamen özgür oldukları anlamına gelmemektedir. Nitekim Ek 1 No'lu Protokol'un 37/c ve d maddelerine göre "Savaşanların sivil ve muharip olmayan statüdeymiş gibi davranmak, BM'nin veya çatışmaya taraf olmayan diğer bir devletin işaretlerini, amblemlerini veya üniformalarını kullanarak kendini koruma altındaki bir statüye sahipmiş gibi göstermek savaş hileleri olarak kabul edilerek yasaklanmıştır" (Yamaner ve Öktem, 2016: 206). Bu minvalde, savaşanlara yönelik bazı kısıtlamalara gidilmiştir.

1907 Lahey Düzenlemelerinin ilk üç maddesinde savaşanlara ilişkin "Savaşın hak ve yükümlülüklerini düzenleyen hukuk, ordular yanında aşağıdaki şartları yerine getiren gönüllü ve milis kuvvetler için de uygulanır. Milislerin yahut gönüllü birliklerin orduyu veya onun bir kısmını teşkil ettikleri memleketlerde, bunlar ordu tarifine dâhildirler; Astlarından sorumlu bir komutan olması, uzaktan fark edilebilir bir amblem ve silahlarını açıktan taşımaları, operasyonlarında savaş hukukuna ve geleneklerine uygun davranmaları" (1907 Lahey Sözleşmesi, Bölüm 1 Md.1)



Resim I. Kuzey Makedonya'da Arnavut Militanlar



Resim II. Presevo, Medvedja ve Bujanovac Kurtuluş Ordusu (UCPMB) Savaşanları

Resim I'de NLA mensuplarının silahlarını açıktan taşıdıkları ve uzaktan fark edilebilen bir amblemeye sahip oldukları görülecektir. Aynı zamanda NLA'nın Kumanova bölge sorumlusu Sokoli, diğer bölgelerdeki komutanlardan Ramush Haradinaj, Presevo, Medvedja ve Bujanovac Kurtuluş Ordusu'nun (UCPMB) eski siyasi lideri Jonuz Musliu astlarından sorumlu komutanlar kriterinin de sağlandığını göstermektedir. "Çatışmanın bir tarafının silahlı kuvvetleri karşı tarafça tanınmayan bir hükümet ya da otorite tarafından temsil ediliyor olsa bile astlarının davranışlarından işbu tarafa karşı sorumlu bir komutanın emri altında bulunan bütün organize silahlı kuvvetlerden, gruplardan ve birimlerden oluşur" (Ertuğrul, 2018: 378). Bu

minvalde değerlendirdiğimizde NLA komutanları astlarının davranışlarından sorumludur. Bu kriterlere göre bu örgütlerdeki kişilerin Savaşan statüsüne sahip olduğunu kabul edebiliriz.

Makedonya’da meydana gelen 2001 çatışmalarında, çatışan taraflardan biri devlet, bir diğeri ise NLA mensuplarıdır. NLA mensupları imtiyazlı savaşanlar grubuna girer mi?

1949 Cenevre sözleşmesi 4A/2 maddesinde *“ihtilafa dâhil bir tarafın silahlı kuvvetleri mensuplarıyla, bu silahlı kuvvetlere dâhil milislerin ve gönüllü birliklerinin mensuplarının düşman eline geçtiklerinde savaş esiri sayılırlar. Fakat bunların savaş esiri olarak sayılabilmesi için bazı şartlar”* belirlenmiştir (İnan, 1972: 260).

a-) *“Başlarında fiillerinden sorumlu bir şahsın bulunması ve bu şahsın daha yüksek bir kademeye karşı sorumlu olması*

b-) *Sabit ve uzaktan seçilebilir bir işaret bulundurmaları*

c-) *Silahlarını açıkça taşımaları*

d-) *Hareketlerinde, harp kanunlarıyla adetlerine riayet etmeleri”* (Ertuğrul, 2018:278).

Yukarıdaki şartlara bakıldığında NLA faaliyetleri siviller üzerine değil, üniformalı silahlı kuvvetler üzerine odaklanmaktadır. Bu konuda savaş hukuku kurallarına riayet ettiği görülmektedir. Fakat saldırılar, askeri hedefe ulaşmak gayesiyle orantısız olmamalıdır. Sivillere ve silahsızlara saldırılmamalıdır. Nitekim kadın ve çocuklara yönelikte şiddet, tecavüz, işkence gibi faaliyetlere çoğu zaman başvurmamışlardır. Yukarıdaki resimlerde silahlarını açıktan taşıdıkları, hem siyasi hem de askeri bir liderlerinin olduğu da görülmektedir. Bu nedenle NLA mensuplarını imtiyazlı çatışanlar grubuna dâhil etmekte bir sakınca yoktur.

Makedonya’da ki çatışmalar uluslararası bir silahlı çatışma mıdır? Yoksa uluslararası olmayan bir çatışma özelliği mi göstermektedir? Aslında incelendiğinde sorunun bölgesel bir boyuta ulaştığı, BM, NATO ve AB (ortak dış ve güvenlik politikası çerçevesinde) Makedonya’da barışı koruma faaliyetlerinde buldukları görülecektir. Devlet (Makedonya) ve ülkesinde silahlı grup (UÇK ve selevi konumunda olan NLA) arasında meydana gelen çatışmalar **uluslararası olmayan silahlı çatışmalar** sınıfına girmektedir. Uluslararası olmayan silahlı çatışmaları düzenleyen kurallar ve yaptırımlar ise 1977 Tarihli Ek 2 No’lu Protokolde düzenlenmiştir. Bu nedenle Makedonya’da gerçekleşen çatışmalarda **1977 Tarihli Ek 2 No’lu Protokol** uygulanmalıdır. Fatma Taşdemir’in belirttiği gibi *“Bir iç silahlı çatışma durumunda uygulanacak Uluslararası İnsancıl Hukukun dört ana kaynağı vardır. Bunlar, Martens Hükmü, Ortak 3. Madde, Ek II Numaralı Protokol, 1998 Roma Statüsü 8/2. maddesidir”* (Taşdemir, 2012: 110).

Uluslararası olmayan silahlı çatışmalar devletin silahlı kuvvetleri ile ülkenin bir bölümünde kontrolü sağlamış ayrılıkçı silahlı güçler veya diğer örgütlü silahlı gruplar arasında gerçekleşebilmektedir (Ertuğrul, 2017: 46). *“Bir çatışmanın uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma sınıfına girebilmesi için, çatışmanın süresinin belli bir uzunluğu aşmış olması ve çatışan tarafların örgütlenmiş olması gerekmektedir”* (Çelik, 2014: 41). Bu minvalde NLA ve Makedon silahlı kuvvetleri arasındaki çatışmalar 8 ay sürmüş ve her iki tarafında örgütlü bir yapıya sahip olması, 2001’de Makedonya’da gerçekleşen çatışmaları uluslararası olmayan çatışma olarak değerlendirmemize olanak sağlamaktadır.

1977 Tarihli Ek 2 No’lu Protokol’un 1. Maddesinde *“bir yüksek akit tarafın ülkesinde kendi silahlı kuvvetleriyle muhalif silahlı kuvvetler veya sorumlu komuta altında olan, devamlılık arz eden ve planlı askeri operasyonlar yapmalarına ve bu protokolü uygulamalarına imkân verecek şekilde bu yüksek akit tarafın ülkesinin ait bir kısmı üzerinde kontrolü elinde bulunduran diğer örgütlü silahlı gruplar arasında cereyan eden tüm silahlı çatışmalarda uygulanır”* (Gürpınar, 2019: 49). Bu bağlamda bir iç silahlı çatışmanın ülke içinde belirli bir seviyeye ulaşması gerekmektedir. Aynı zamanda çatışma eşiği yüksek iç karışıklıkların, Sözleşme’nin kapsamı içine alınmasını sağlamaktadır (Akkutay, 2013: 11). Uluslararası Kızılhaç Komitesi ise *“hükümet dışı silahlı grupların birbirleri arasında veya devlete karşı savaşmaları durumunda, çatışmanın yoğunluk açısından münferiden ve seyrek olarak vuku bulan şiddet eylemi eşiğini geçtiği zaman; sürdürülebilir ve planlı bir harekât yapmalarına elverecek kolektif örgütlenme seviyesinde olmaları halinde meydana gelen savaş”* olarak tanımlamıştır (Çelik, 2014: 39-40).

Uluslararası olmayan silahlı çatışmaları, devlet içindeki çatışma sebeplerine bakarak ideolojik, liderlik, kaynak ve etnik temele dayandırmak mümkündür (Ertuğrul, 2017:47). Nitekim olayların başlaması açısından büyük etkisi olan 1997 yılı seçimlerini kazanmış olan DPA, Gostivar ve Tetovo belediyelerine

Arnavutluk ve Türkiye bayraklarını asmış, bunun üzerine Makedonlar ile Arnavutlar arasında çatışmalar yaşanmıştır (Hürriyet, 1997). Ayrıca bayrak sorunu, Arnavutlar açısından etnik kökene bağlılığın, vatandaşlık bağından daha ağır bastığını göstermektedir (Soğangöz, 2007: 133). Bu minvalde değerlendirilecek olursa Makedonya’da yaşanan bu çatışmalarda etnik sebeplerin etkili olduğu görülecektir. Bu nedenle bu çatışmalar uluslararası olmayan silahlı çatışmalar sınıflandırmasına girecek ve iç çatışma olarak değerlendirilmesi gerekecektir.

Makedonya’da meydana gelen çatışmaların uluslararası bir çatışma olarak değerlendirilebilmesi için, çatışan taraflardan olan NLA ve UÇK’nın devletin belli bir bölgesinde etkin kontrolü sağlaması gerekmektedir. Diğer şartlar ise isyancıların kendilerine ait hükümetlerinin olması, geleneksel savaş tekniklerine göre yürütülmesi yani yalnızca küçük bir başkaldırı olmayıp genel olarak savaş tabirinden anlaşılan özellikleri göstermesi gerekmektedir (Ertuğrul, 2017: 50-51).

Makedonya’da meydana gelen ve 8 ay süren çatışmalarda ölü sayısının 200 kişiye varmaması, çatışmaların oldukça sınırlı alanlar içinde gerçekleşmesi, yeterli düzeyde şiddet olayının olmaması nedeni ile uluslararası olmayan iç silahlı çatışma sınıflandırması tabirinin kullanılması en doğru tanımlama olacaktır. Nitekim Barbara Walter’e göre “iç savaşları devletlerarası savaşlardan ayıran temel özelliğin, muhabere kaynaklı ölü sayısının 1000’den az olması, genel kabul gören sınırlar içinde gerçekleşmesi, ulusal hükümetinde dâhil olduğu gruplar arası bir savaşın olmasıdır” (Walter, 1997: 343).

4. MAKEDON ARNAVUTLARININ SELF DETERMİNASYON TALEPLERİNİN, HUKUKİ BAĞLAMDA İNCELENMESİ

Makedonya çatışmalarında etnik sorunların temelde bulunduğu daha önce açıklanmıştı. Özellikle çatışma taraflarının temsil ettiği Arnavut ve Makedonlar arasındaki sosyal farklılıklar ve gruplar arasında iletişim yetersizliği oldukça fazladır. Aynı zamanda Kosova sorununun self determinasyon bağlamında çözülmesi, Makedon Arnavutları tarafından aynı yöntem ile başarıya ulaşma hedefi olarak belirlenmiştir. Fakat Kosova konusunda uluslararası kamuoyunun açık bir şekilde destek vermesi söz konusu iken, Makedonya Arnavutlarına aynı desteğin verilmesi söz konusu olmamıştır.

Self-determinasyon ilkesi, ilk kez BM sözleşmesinin 1/2 ve 55. Maddelerinde ele alınarak, uluslararası hukuk bağlamında kabul görmüştür (Uz, 2007: 65). Self determinasyon kısaca kendi kaderini belirleme hakkı olarak tanımlanabilir.² Özellikle bu fikre sahip olan NLA’nın temel dayanak noktası Kosova sorunudur. Ancak Uluslararası Adalet Divanı, “Kosova halkının, ya self determinasyon hakkının manifestosu olarak ya da Kosova için son çare olarak ayrılma (remedial secession)” durumuna istinaden, bağımsız bir devlet kurma hakkı bulunduğunu ifade etmiştir (Samancı, 2009: 65). Bu minvalde değerlendirildiğinde NLA mensuplarının konu hakkında iddia ettikleri gibi tam teşekküllü self determinasyon hakkının Kosova üzerinde uygulanmadığı görülecektir. Öyleki Makedonya’da bulunan Arnavutlar sömürgeci devletlerin vesayetinde ya da işgalinde olan yapıya sahip değildir. Bu nedenle BM self-determinasyon ilkesinin Makedonya ölçeğinde uygulanmasından bahsetmek mümkün değildir.

Self determinasyon’un Makedonya ölçeğinde uygulanması mümkün müdür? ya da NLA savaşçıların iddia ettiği, self determinasyon hakkının uygulanması için Makedonya’da gerekli koşullar mevcut mudur?

Self determinasyon; iç ve dışsal self determinasyon olarak ikiye ayrılmaktadır. Dışsal self determinasyon ilkesi bir halkın bağımsız bir devlet kurmak, özgür ortaklık ve dilediği bir devlete bağlanabilmeyi seçme hakkını ifade eder (Koçak, 2018:110-111). Sömürge altında yaşayan veya işgale uğrayan halklar için self determinasyon, bir hak olarak görülmektedir. Ancak hak olarak kabul görmesi için, en önemli etken önceden var olan veya var olduğuna inanılan belirli bir egemenliğin mevcut olması gerekmektedir (Ali, 2013:69). Bu minvalde Makedonya konusuna bu şablonu uyguladığımız da dışsal self determinasyon hakkının uygulanmayacağı görülecektir. Çünkü şartlara göre Makedonya’da daha önce ulus egemenliğine dayanan bir Makedon Arnavut devleti bulunmamaktadır. Aynı zamanda 2001 Makedonya’sı sömürgeci bir yapıyı ifade etmemekte bilakis **otokton** bir yapıyı ifade etmektedir.

² Tüm halklar self-determinasyon hakkını sahiptirler. Bu minvalde siyasi statülerini seçebilir, iktisadi, sosyal ve kültürel gelişmelerini serbestçe gerçekleştirebilirler... Kendi kaynaklarını ve doğal zenginliklerini özgürce kullanabilme hakkına sahiptirler. Sözleşmeye taraf olanlar, BM Şartı hükümlerine uygun olarak self-determinasyon hakkının gerçekleştirilmesini teşvik ederek, bu hakka saygı göstereceklerdir. Ayrıntılı bilgi için Bkz.; 1976 yılında yürürlüğe giren iki insan hakları sözleşmesi (İkiz Sözleşmeler) Bkz., Uz, a.g.e., s.68

İçsel self determinasyon, “devletlerin iç örgütlenmelerine ilişkin olup, belirli ortak özelliklere sahip bir halkın dilediği yönetim biçimini, herhangi bir dış baskı olmadan seçebilmesi” anlamına gelmektedir (Kütükçü, 2004:262). İnsan haklarını reddeden zalim ve baskıcı rejimlere karşı son çare olarak halkın ayaklanmaya başvurması ile self determinasyon hakkının uygulanması kararını ifade etmektedir. Buchanan “sistemik ayrımcılığın, ekonomik sömürünün veya insan haklarının geniş bir ihlalinin kurbanı ise, üyelerinin fiziksel varlıkları devlet tarafından tehdit ediliyorsa, belli bir bölgede yoğunlaşmış bir grubun daha evvel bağımsız olan toprakları meşru olmayan yollarla bir devlet tarafından haksızca ele geçirilmişse, devlet içinde azınlık gruplarına tanınan öz yönetim haklarına dair antlaşmalar, devlet tarafından sürekli ihlal ediliyorsa” ayrılma ve self determinasyon hakkını meşru görmektedir (Koçak, 2018:124).

Makedonya’da nüfusun % 22,7’sini oluşturan etnik Arnavutların kamu sektöründeki genel oranı 2002 yılında % 10,2 olarak gerçekleşmiştir. 1994 yılında yapılan seçimlerde ise Arnavutları temsil eden PDP, 5 bakanlık elde ederek koalisyon hükümetinin kurulmasına katkı sağlamıştır (Aktan, 2007: 54). Daha sonra PDP (Demokratik Refah Partisi) 1997 yılında Makedon partisi SDSM (Makedonya Sosyal Demokrat Birliği) ile koalisyon yaparak beş bakanlık elde etmiştir (Soğangöz, 2007: 130-138). Bu şablona göre Makedonya’daki durumu değerlendirdiğimizde, Arnavutların memur olabildikleri ve devlet yönetimine katılabildikleri görülmektedir. Bu nedenle Arnavutların self determinasyon iddiaları haklı ve meşru değildir.

5. ÇATIŞMALARDA SAVAŞ HUKUKU İHLALLERİ

Makedonya’daki çatışmaları savaş hukuku bağlamında incelediğimizde Kosova (1997-1999), Bosna (1990-1995) ve Suriye’de (2010–devam) yaşananlarla mukayese edilmeyecek kadar az savaş hukuku ihlaline rastlanılmaktadır.

Silahlı çatışmalar hukukunun temel kaynağını oluşturan 1949 Cenevre sözleşmesi ve örf adet hukukuna göre belirlenen dört prensip bulunmaktadır. Bunlar ayırt etme, gereksiz acıya sebebiyet vermeme, askeri gereklilik ve orantılılık ilkeleridir. Bu bağlamda “siviller, askeri operasyonlardan doğan tehlikelere karşı genel bir korumadan yararlanacaklardır. Belirli bir askeri hedefe yönlendirilemeyen savaş yöntemleri ve araçlarının kullanıldığı saldırılar” yasaklanmıştır (Gökçe, 2017: 40). Bu minvalde değerlendirildiğinde NLA 23 Ocak 2001’de yayınladığı bildiriye Arnavutlar kurtarılanlara kadar üniformalı Makedon işgalcilerle saldırıların devam edeceğini açıklamıştır (Soğangöz, 2007: 142). Fakat NLA savaşanları ele geçirdikleri köylerde Makedonların yerlerinden ayrılmasına, 100 Makedon askeri haricinde 34 Arnavut sivilin hayatını kaybetmesine neden olmuştur (Hamza, 2007: 123). Sivillerin ölümü nedeniyle **ayırt etme ilkesi uyarınca ihlaller** yapılmıştır. Benzer olarak Makedon silahlı kuvvetlerinin beceriksizliği ve tecrübesizliğinden kaynaklı operasyonlarda sivil kayıpların arttığı görülmektedir. Özellikle 9 Mayıs 2001’de NLA’ya karşı başlatılan Operasyon ve iki gün süren çatışmalar sonucunda 8’i polis 22 kişi hayatını kaybetmiştir (Aljazeera Türk, 2015). Çatışmalar sırasında özellikle Kumanova bölgesindeki sivillerin mallarının da zarar görmüş olması, operasyonların askeri hedeflere yönelik olmaması, ayırt etme ve Jus in bello (Savaş’ta uyulması gereken kurallar) ilkesine de aykırı bir durum oluşturmaktadır. Bu nedenle her iki çatışan tarafta ayırt etme ilkesi bağlamında savaş hukuku ihlallerinde bulunulmuştur.

Makedonya silahlı kuvvetlerinin 10-11 Ağustos tarihinde Üsküp yakınlarında Ljuboten’de gerçekleştirdiği Bombardıman sonucu 6 Arnavut sivil hayatını kaybetmiştir. Bölgede bulunan İnsan Hakları İzleme Komisyonu araştırmacıları, Makedon polis kuvvetlerinin Elmas Jusufi’nin (sivil bir Arnavut) evinin kapısını nasıl patlattığını ve otuz üç yaşındaki oğlu Rami Jusufi’yi ön kapıdan nasıl vurduğunu rapor edip kayıt altına almıştır.³ Bu minvalde İnsan Hakları İzleme Komisyonu araştırmacılarının köydeki bütün yanmış evleri fotoğraflayıp ve belgelendirerek kayıt altına almasıyla Makedon silahlı kuvvetlerinin ayırt etme ilkesini ihlal ettiği, ortaya çıkarılmıştır.⁴ Ayrıca 1977 Ek-1 No’lu Protokol’ün 57/c maddesine göre: “Elde edilmesi beklenen somut ve doğrudan askeri avantaja kıyasla aşırı olarak kabul edilecek miktarda sivil halkta insan hayatının kaybına, yaralanmalara ve sivil nitelikteki mallara zarar verilmesine ya da bu kayıp ve zararların hepsinin birlikte oluşmasına arızı şekilde sebep olması beklenebilecek saldırılara karar

³ Öyleki bu saldırı sonucunda ölen siviller arasında 6 yaşında Erxhan Aliu isimli bir çocukta bulunuyordu. <https://www.hrw.org/reports/2001/macedonia/>, Erişim Tarihi:09.01.2019

⁴ Bu ihlale şahit olan Luan Kodra, köyde NLA gerillaları olmamasına rağmen 27 Haziran’da iki uçak ve birkaç helikopterin Lisec köyünün üzerinde görüldükten sonra, köyü bombalamaya ve makineli tüfekler ile taramaya başladıklarını ifade etmiştir. Bu operasyon sonrasında ise Adem Velju, Dorina Elezi, Ymer Velju, ve Alban Daci hayatlarını kaybetmiştir. Bkz. <https://www.theguardian.com/world/2001/oct/06/balkans.warcrimes>, Erişim Tarihi: 09.01.2019

vermekten kaçınmalıdır” (Dost, 2018: 363). Bu karar uyarınca incelendiğinde Makedonya silahlı kuvvetlerinin bu kuralı da ihlal ettiği görülmektedir. Çünkü yapılan hava bombardımanı sırasında hiçbir önlem alınmadığı gibi, askeri hedefler yerine sivil yerleşim yerleri vurulmuştur. Nitekim “*Koşulların izin vermediği durumlar dışında, sivil halkı etkileyebilecek saldırılar için etkin bir önceden uyarı*” yapılmadığı (1977 Ek 1 No’lu Protokol, Md. 57/2a). Ancak Makedonya Hükümeti bu bombardımanda herhangi bir uyarıda bulunmamış ve savaş hukuku kurallarına uygun hareket etmemiştir.

Bu dönem İçişleri Bakanı olan Ljube Boskovski⁵ ve operasyon komutanı olan Johan Tarçulovski⁶ bu raporda (yukarıda bahse konu olan İHİK raporları) belgelenen suçlamalar ile ICTY’ye (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia) sevk edilmiştir. Daha sonra 10 Temmuz 2008’de, Tarçulovski’ye cinayet, ahlaksız imha ve zalimce muamele, Tüzüğün 3. Maddesi uyarınca yapılan savaş hukuku ve geleneklerini ihlal etme, emretme ve planlama suçu (cinayet, kasaba ve köylerin orantısız imhası, acımasız muamele) nedeniyle 12 yıl hapis cezası verilmiştir (The Hague Justice Portal, 2019). Lahey savaş suçları mahkemesi tarafından mahkûm edilen tek Makedon Johan Tarçulovski olmuştur (Balkan Transitional Justice, 2013). İnsan Hakları İzleme komisyonu, çeşitli NLA savaşanlarının Matejce köyünden sekiz yaşlı etnik Slav sivilini gözaltına alıp işkence yaptığını rapor etmişlerdir. Bu nedenle NLA’da bu bağlamda savaş hukuku ihlalinde bulunmuştur (The Guardian, 2001). Ancak bu konu ilgili yasal süreç başlatılamamıştır.

14 Mayıs 1954 tarihli Lahey Sözleşmesine göre “*halkların kültürel ve manevi miraslarını oluşturan tarihi anıtlara, sanat eserlerine ya da ibadet yerlerine karşı herhangi bir düşmanca davranışta bulunmak ve bu yapılara askeri çabaları desteklemek için kullanmak yasaktır*” (Yamaner, -2016: 274). Bu minvalde Özellikle 2001 yılında çatışmalarda ülkedeki birçok tarihî miras niteliğindeki eser tahrip edilmiştir. Makedon silahlı kuvvetlerin kültürel mirası göz ardı ederek yaptığı operasyonlarda Müslümanlara ait toplam 58 yapı zarar görmüş, 20’si tamamen kullanılamaz hale gelmiştir (Hajdari, 2011: Çevrimiçi). Dahası bu yapıların 6’sı UNESCO himayesi altında bulunduğu bilinmektedir (Bal-Türk, 2011). Makedonya’nın da taraf olduğu 1954 tarihli Lahey sözleşmesine göre kültürel varlıkların koruma altına alınmasını milletlerarası siciline kaydedilmesini, bu varlıkların askeri maksatlar ile kullanılmaktan kaçınmak üzere, dokunulmazlığını taahhüt etmiştir. Ek olarak 1954 Lahey sözleşmesinin VI. Bölümünde milletlerarası olmayan çatışmalar başlığı altında “*Milletlerarası mahiyette olmayıp yüksek âkit taraflardan birinin ülkesinde silahlı bir çatışma hâlinde, hasım taraflardan her biri, bu sözleşmenin hiç değilse kültürel varlıklarına karşı saygılı olunmasıyla ilgili hükümlerine riayetle mükellef olacaklardır*” şeklinde karara bağlanmıştır (1954 Lahey Sözleşmesi, Bölüm VI, Md/19). Ancak kurallara riayet edilmediği görülmektedir.

Arnavut militanlar 27 Haziran 2001 Virgin Hodegetria kilisesine saldırmış ve kilisenin tahrip edilmesine neden olmuştur. Bu nedenle NLA da savaş hukuku kurallarına riayet etmeyerek, bahse konu olan karar minvalinde savaş hukuku ihlalinde bulunmuştur (Glas-Javnosti, 2001). Nitekim aynı şekilde Makedonya’da özensiz ve kontrolsüz eylemlerinden dolayı UNESCO himayesi altındaki kültürel varlıklara zarar vererek, savaş hukukunu ihlallerinde bulunmuştur. Nitekim bu konu üzerine detaylı incelemeler yapılmamış, savaş suçu ihlalleri göz ardı edilmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Lahey Sözleşmesinin Cezalar başlığı altında “*yüksek âkit taraflar işbu sözleşmeyi ihlâl eden veya bu yolda bir emir veren kimsenin, hangi milletten olursa olsun, araştırılarak ceza hukuk ve disiplin cezalarına çaptırılmaları için kendi ceza hukuku sistemleri çerçevesi içinde gereken bütün tedbirler almayı taahhüt ederler*” şeklinde ifade edilmiştir (1954 Lahey Sözleşmesi, Bölüm VII-Md. 28). Daha sonra ICTY’de görülen yargılamalar ile 1954 Lahey Sözleşmesinin örfi ve adet kurallarına dönüştüğü ifade edilmiştir. Nitekim kültürel malların zarar görmesi durumu ICTY’nin Dario Kordic ve Mario Cerkez kararı ile beraber uluslararası örf ve adet kuralı haline gelmiştir (Erdem, 2018: 200). Ancak kamuoyu ölçeğinde kültürel varlıklara verilen zararlar tartışma yaratsa da Makedon hükümeti tarafından herhangi bir anayasal girişimde bulunulmamıştır.

1977 Ek II No’lu Protokol’ün 35’inci maddesinin 2. paragrafında belirtildiği şekliyle gereksiz acıya neden olan savaş araç ya da yöntemlerinin kullanılması yasak bir uluslararası teamül kuralı olarak kabul edilmiştir

⁵ ICTY’de (International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia) görülen davalardan beraat etmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. http://www.icty.org/x/cases/boskoski_tarculovski/cis/en/cis_boskoski_tarculovski_en.pdf, Erişim Tarihi: 09.01.2019

⁶ Tarçulovski, üç cinayet, şehirlerin, kasabaların veya köylerin yıkımını ve savaş yasalarını veya geleneklerini ihlal eden zalimce muamele etmekle suçlandı. İddianameye göre, Tarçulovski veya lider olduğu polis biriminin üyeleri, yedi Arnavut erkeklerinin öldürülmesine, en az 14 Arnavut evinin imha edilmesine ve 100’den fazla köylünün dayak, küçük düşürülmesine, taciz edilmesine ve psikolojik istismarna katılmıştır. <http://www.haguejusticeportal.net/index.php?id=6045>, Erişim Tarihi: 09.01.2019



(Henckaerts ve Beck, 2005: 264). Belirli Konvansiyonel Silahlar Sözleşmesi'nin (Convention on Certain Conventional Weapons) 2. Protokolü'nün 3.3. maddesinde, *"mayın ve bubi tuzakları ile gereksiz acıya neden olabilecek diğer silahların her türlü koşul altında kullanımının yasaklandığı hükme bağlanmıştır"* (Çelik, 2014: 51). Bu minvalde Arnavut militanların döşediği mayınlar sonucu Makedon askerleri mayına çarparak ölmüştür. Ek olarak 9 Temmuzda Üsküp'te saldırı düzenlemiş, döşenen mayınlar sonucunda AB barışı koruma gücü askerlerinden 3 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu olaylar göz önünde bulundurulduğunda, bahsi geçen kurallar uyarınca, NLA savaş hukuku ihlalinde bulunmuştur.

1977 Ek 2 No'lu Protokolün 56/1 maddesine göre; *"Sivilleri aç bırakmak, sivillerin taşınmasına neden olmak ya da başka bir düşünceyle ya da başka hangi amaçla olursa olsun, taşıdıkları yaşamsal değer yüzünden düşman taraf ya da sivil halkı bunlardan mahrum bırakmak amacıyla, yiyecek maddeleri ve yiyecek maddelerinin üretimi için tahsis edilen tarım alanları, tarım ürünleri, sürü hayvanları, içme suyu tesisleri ve depoları ve sulama kanalları gibi halkın yaşamını sürdürmesi için vazgeçilmez olan mallara saldırmak, bunları yok etmek, ortadan kaldırmak ya da kullanılamaz hale getirmek yasaktır"* (Taşdemir vd, 2003: 19,20,21). Bu karara bağlı olarak değerlendirdiğimizde özellikle NLA'nın kontrol ettiği bölgelerden biri olan Lipkova'da bulunan barajın vanalarını kapatarak sivil halkın su ihtiyacını temin etmesi engellenmiştir. Ayrıca Kızıl Haç'ın kayıpları azaltmak amacıyla bölgeden sivillerin çıkarılması kararına NLA tarafı karşı çıkmıştır. Yaklaşık olarak 1 hafta süren su kesintisi AGİT'in girişimiyle yapılan ateşkesle tekrar kullanıma açılmıştır (Rodin ve Perisin, 2015: 214). NLA bu kararlara uymayarak, sivillere yönelik suç işlemiştir.

Aynı zamanda 2001 çatışmalarından sonra NLA liderlerinin işlediği suçlara yönelik dava açıldığı görülür. Bu davaya ilaveten iki Makedon, bir Bulgar'ın ve 7 işçinin kaçırılmasında etkili olan NLA komutanlarından Safet Ogriko'e astlarının davranışlarında sorumlu olduğu için hakkında dava açılmıştır. Ancak Öhri Anlaşmasında NLA mensuplarını topluma yeniden entegre etmeye yardımcı olmak amacıyla bir af yasası gündeme gelmiştir. Bu af yasası sonrasında bazı davalar iptal edilerek sonuçsuz kalmıştır (Report of the Committee for the Prevention of Torture /Macedonia, 2003).

Makedonya'da meydana gelen bu çatışmaların başlamasından 8 ay sonra, 15 gün süren barış görüşmelerin ardından 13 ağustos 2001'de çatışan taraflar arasında Ohri anlaşmasının imzalanmasıyla barış süreci başlamıştır. Bu anlaşma ile beraber Makedonya azınlık gruplarını oluşturan etniklerin haklarını iyileştirmeye yönelik adımlar atarak yeni bir anayasa düzenleme yoluna gitmiştir. Barış sürecinin kalıcı olabilmesi amacıyla NATO Allied Harmony ve Amber Fox operasyonu gerçekleştirilmiş, 2003 yılında ise AB ortak güvenlik ve savunma politikası kapsamında Concordia operasyonu ile süreç devam ettirilmiştir. Daha sonra Concordia misyonu, 2006 yılında Proxima'ya devredilmiştir (Portero, 2012: 68-69).

6. SONUÇ

Makedonya'da 2001 yılında başlayan çatışmalar uluslararası olmayan nitelikte bir iç çatışmayı ifade etmektedir. Bu nedenle uluslararası olmayan çatışmalar da 1977 Tarihli Ek-II No'lu protokol uygulanmıştır. Bu çalışmada, Çatışmalar olaylar üzerinde incelenerek birçok savaş hukuku ihlalinin yapıldığı sonucuna varılmıştır. Çalışma, Bu savaş hukuku ihlallerinin, çatışan taraflardan sadece Makedonya'nın değil, aynı zamanda diğer çatışan taraf olan NLA'nın da savaş hukuku ihlallerinde bulunduğunu ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışma daha önce Türkçe literatürde incelenmemiş olan 2001 Makedonya çatışmalarının savaş hukuku ihlallerini ortaya koymaktadır. ICTY'nin özellikle 5 olay üzerine yoğunlaştığı görülür. Fakat bu davaların haricinde tarihi ve kültürel mirasların tahribatı, sivillerin yerlerinden edilmesi, mayınlı saldırılar, acımasız ve orantısız yapılan saldırıların ihmal edildiği görülmektedir. Özellikle kültürel mirasın korunması konusunda herhangi bir dava açılmamıştır. Dahası çatışmalar sırasında Türk ve İslam eserlerinin, Slav kültür mirasından daha fazla tahrip edildiği yukarıda sayıları ile verilmiştir.

Aynı zamanda NLA ve Arnavut sivil toplumunun iddia ettiği gibi bir self determinasyon durumunun olmadığı, self determinasyon şartları uyarınca incelenerek açıklanmaya çalışılmıştır. Baskıcı bir hükümetin, işgal, sömürgeci bir güce karşı kullanılması gereken bu hakkın Makedonya'nın mevcut ekonomik ve siyasi durumu altında uygulanması mümkün değildir.

Çatışmalar incelendiğinde, her iki çatışan tarafın bu krizi politik amaçları için bir araç olarak kullandığı görülecektir. Özellikle Makedonların, Arnavut sivillere yönelik sert tutumları operasyonlara yansımış ve çatışmalarda çoğunluğunu Arnavut sivillerinin oluşturduğu kayıpların verilmesine neden olmuştur.



Sonuç olarak uluslararası toplumun etkin ve başarılı müdahalesi Makedonya'da çatışmaların büyümesini engellemiştir. Balkanlarda olası çatışma riskinin yüksek olduğu ülkeler arasında bulunan Makedonya, yaşanan bu krizi radikal sayılabilecek değişiklikler ile çözmeye çalıştığı görülmektedir. Fakat azınlık hakları minvalinde önemli gelişmeler yaşanmasına rağmen bu reformlar hala yetersiz düzeyde kalmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Ali, Hüseyin A. (2013). *Uluslararası Hukukta Kendi Geleceğini Belirleme (Self-Determination) Hakkı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Milletlerarası Hukuk) Anabilim Dalı.

Akkutay, Ali İbrahim, (2013). "Silahlı Çatışmalar Hukukunda İç Silahlı Çatışmaların Uluslararasılaşması", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.65(1). ss.1-62.

Hamza, Aktan, (2006). *Makedonya-Arnavutluk İlişkilerinde Arnavut Sorunu*. Logos-A, Üsküp.

Bağbaşıoğlu, Arif, (2018). *NATO'nun Dönüşümünün Balkanlara Yansımaları, Müdahale, Genişleme, Ortaklıklar*, Nobel Yayınevi, Ankara.

Bozkurt, Güray S. (2010). "Tito sonrası dönemde eski Yugoslavya bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.10(2), ss.51-95.

Çakır, Muhammet F. ve EMİROĞLU, Hüseyin, (2016). "Kosova'nın Bağımsızlaşması Sürecinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreter Raporlarının Rolü", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.9(43). ss. 672-680.

Çelik, Şener. (2014). "Suriye İç Savaşı'nda Silahlı Çatışma Hukuku İhlalleri", *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1/2, İstanbul. ss.37-65.

Dost, Süleyman. (2018). "Uluslararası Hukukta Orantılılık İlkesi", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, sa.12, ss.361-399

Ekinci, Muhammet U. İstikrarsızlaşan Makedonya ve Arnavut Faktörü, Aljazeera Türk (13 Mayıs 2015), <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/istikrarsizlasan-makedonya-ve-arnavut-faktoru>, Erişim Tarihi: 05.01.2019

Erdem, Merve, (2018). "Silahlı Çatışma Esnasında Kültürel Malların Uluslararası Toplum Yararına Korunması", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 9/1. ss.185-216.

Ertuğrul, Ümmühan Elçin. (2017). *Uluslararası Silahlı Çatışmalar Hukukunda Bireysel Statüler*, Yetkin Yayınları, Ankara.

Ertuğrul, Ümmühan Elçin. (2018). "Tartışmalı Statü: Hukuksuz Savaşın", *Multidisipliner Çalışmalar-4 (Sosyal Bilimler)*, C.1, ss.375-392.

Gökçe, Yasir. (2017). "Güç Kullanımı Olarak Siber Faaliyetler: Uluslararası Hukukun Siber Uzaya Uygulanabilirliği", *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.14/1, ss.22-54

Gülboy, Gül Pınar. (2012). *Makedonya'da Arnavut-Makedon Çatışması ve Ohrid Anlaşması. Türkiye-Makedonya İlişkileri*, (Edit. Okay, A.-Babalı, T.), Doğu Kitabevi, İstanbul.

Gürpınar, Nuray Kaya. (2019). *Uluslararası Nitelikte Silahlı Çatışmalar Bakımından Uluslararası İnsancıl Hukukun Uygulama Anının Tespiti Sorunu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü Hukuk Yüksek Lisans Programı.

Grillot, Suzette P, RİSSER, Hans vd. (2004). A Fragile Peace: Guns and Security in Post-conflict Macedonia, *United Nations Development Programme and Small Arms Survey*.

Hajdari, S. Altundal (2014). Makedonya Müslümanları, *İNSAMER*. Çevrimiçi Makale (https://insamer.com/tr/makedonya-muslumanlari_150.html#_ednref20), Erişim Tarihi: 07.01.2020

Henckaerts, Jean M. ve Louise D.B. (2005). *Uluslararası İnsancıl Teamül (Örf-Adet) Hukuku*, (Çev. Emre Öktem ve Melike Yamaner vd.) Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul.

- Kaya, Cansel (2011). *Makedonya Sorununun Tarihsel Gelişimi*, Kadir Has Üniversitesi S.B.E, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Koçak, Mustafa (2018). “Self Determinasyon Hakkı ve Self Determinasyon Hakkı Teorileri”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23/38. ss.85-148.
- Koçak, a.g.m. s.124, *naklen* BUCHANAN, Allan. (2017). “Secession, Stanford Encyclopaedia of Philosophy”, *Substantive Revision Thu Jun 22*.
- Kütükçü, M. Akif (2004). “Uluslararası Hukukta Self Determinasyon Hakkı ve Türk Cumhuriyetleri, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*”, sa. 12. ss. 259-276.
- Okur, Mehmet (2012). The Times Gazetesine Göre Makedonya Sorunu (1918-1945), *Karadeniz Araştırmaları*, 32(32). ss. 29-44.
- Osmanoğlu, Emel Gülden (2000). *Yugoslavya'nın Dağılma Savaşları ve Uluslararası Politikanın Oluşturulmasında İngiltere'nin Rolü (1991-1995)*, SAM yayınları.
- Özçelik, Sezai (2011). “Çatışma Önleme Teorisi ve Pratiği: Makedonya ve Birleşmiş Milletler Barış Gücü (UNPREDEP) Örnek Olayı”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, C.1/1, ss. 41-64.
- Mandacı, Nazif (2008). *Makedonya Cumhuriyeti'nde Arnavut- Makedonya etnik çatışması ve Ohri süreci*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, S.B.E., Uluslararası İlişkiler Bölümü.
- İnan, Yüksel (1972). “Harp Esirleri”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 27/03, ss. 257-281.
- İşyar, Ö. Göksel ve ENGİN, Ahmet (2005). Makedonya Cumhuriyeti'nde Arnavut Azınlık Sorunu, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 7(3). ss. 217-239
- Petruseva, A. ve Devaja, S. (2002). “War Crimes and the Hague” Ohrid and Beyond, (Ed. By Keith S. Brown, Paulette Farisides), *London, Institute for War & Peace Reporting*.
- Portero, I. Biel. (2012). EU Operations within the Former Yugoslav Republic of Macedonia: EUFOR Concordia, EUPOL Proxima and EUPAT. *In Mainstreaming human rights in EU CSDP missions: a transversal analysis, Low Cost Books*. ss. 67-88.
- Rosulek, P. (2001). “Albanians in the Republic of Macedonia (1991-2001): Could the attempt to create a Multiethnic Society Succeed?”, *Perspectives*, C.17, ss. 43-58.
- Rodin, Sinisa ve PERİŞİN, Tamara. (2015). *Judicial Application of International Law In Southeast Europe*. Springer.
- Soğangöz, Mustafa (2007). *Makedonya Krizi ve ODGP'nin Rolü*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü AB ve Uluslararası ilişkiler Enstitüsü,
- Savaş, Hüseyin (2001). “Dünü ve bugünyle Kosova sorunu-II”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 25/1. ss. 101-111
- Taşdemir, Fatma. (2012). “İnsan Hakları Hukuku ve İnsancıl Hukuk Açısından Türkiye'nin Ayrılıkçı Terör Örgütü Pkk İle Mücadelesi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.14/1, ss. 107-151.
- Taşdemir, Hakan, MÜDERRİSOĞU, Ruhsar vd. (2003). 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Uluslararası Silahlı Çatışmaların Kurbanlarının Korunmasına İlişkin 1 No'lu Protokol (I. Ek Protokol). *Kamu-İş*, ss. 1-35.
- Samancı, Uğur (2009). “Uluslararası Adalet Divanının Kosova'nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşü”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11/ 2, ss. 123-194
- Uz, Abdullah (2007). “Teori ve Uygulamada Self-Determinasyon Hakkı”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C.3/9, ss.60-81.
- Yamaner, M. Batur, ÖKTEM, E. vd., (2016). *12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri*, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları /42, İstanbul.
- Walter, Barbara F. (1997). “The Critical Barrier to Civil War Settlement”, *International Organization*, C.51/3. ss.335-364.

GAZETE VE İNTERNET KAYNAKLARI

THE GUARDIAN, trust Me, Says NLA Leader, This Is Peace. 18 August 2001. <https://www.theguardian.com/world/2001/aug/18/balkans2> , Erişim Tarihi: 22.02.2019

HÜRRIYET, Makedonya'da Türklere bayrak provokasyonu 26.07.1997, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/makedonyada-turklere-bayrak-provokasyonu-39256854>, Erişim Tarihi: 03.01.2019

HÜRRIYET, Makedonya Krizinin Kronolojisi, 22.08.2001 <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/makedonya-krizinin-kronolojisi-11588> , Erişim Tarihi: 28.01.2020

GLOS JAVNOSTI, Selo Porušeno, a Crkva u Matejevcu Neoštećena, 12 Ağustos 2001, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2001/08/12/srpski/D01081105.shtml>, Erişim Tarihi;09.01.2019

EURONEWS, Five police officers killed during clashes with armed group in former Yugoslav republic of Macedonia, <https://www.euronews.com/2015/05/10/five-police-officers-killed-during-clashes-with-armed-group-in-former-yugoslav>, Erişim Tarihi: 05.01.2019

REFWORLD, Minorities at Risk Project, Chronology for Albanians in Macedonia, 2004, <https://www.refworld.org/docid/469f38b7a.html>, Erişim Tarihi: 03.08.2019

18 Ekim 1907 La Haye, IV Sayılı, Kara Harbinin Kanunları ve Adetleri Hakkında Sözleşme Metni. http://askerihukuk.net/FileUpload/ds158941/File/kara_harbinin_kanunlari_ve_adetleri_hakkinda_sozlesme.pdf , Erişim Tarihi: 29.12.2018

CFSP annual report 2009, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/2009_annualreport_en.pdf , Erişim Tarihi: 01.01.2020

The Former Yugoslav Republic of Macedonia" to the report of the European Committee for the Prevention of Torture, Strasbourg, 16 January 2003, <https://rm.coe.int/16806973e3>, Erişim Tarihi: 03.01.2020

<http://shqipmedia.com/bastisje-ne-shtepi-arrestohet-bashkpuntori-i-ali-ahmetit-foto/>, Erişim Tarihi: 29.12.2018

https://insamer.com/tr/makedonya-muslumanlari_150.html#_ednref20, Erişim Tarihi; 07.01.2019

<http://www.balturk.org.tr/makedonyada-insan-haklari/>, Erişim Tarihi; 07.01.2019

<https://www.hrw.org/reports/2001/macedonia/>, Erişim Tarihi; 09.01.2019

<http://www.haguejusticeportal.net/index.php?id=6045>, Erişim Tarihi: 09.01.2019

http://www.icty.org/x/cases/boskoski_tarculovski/cis/en/cis_boskoski_tarculovski_en.pdf, Erişim Tarihi: 09.01.2019

<http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-s-war-crimes-convict-enters-parliament-12-18-2016>, Erişim Tarihi; 08.01.2019

<http://arhiva.glasjavnosti.rs/arhiva/2001/08/12/srpski/D01081105.shtml>, Erişim Tarihi;09.01.2019

<https://www.theguardian.com/world/2001/oct/06/balkans.warcrimes>, Erişim Tarihi; 09.01.2019